

Л. М. Герасіна, доктор соціологічних наук, професор

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ГЕОСТРАТЕГІЇ СУЧАСНОЮ УКРАЇНОЮ В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ЛАНДШАФТІ СВІТУ

Геополітичний ландшафт сучасного світу показує, що історична доля будь-якої країни суттєво залежить від обрання нею певної геостратегії в міжнародній політиці. Це визначається низкою об'єктивних умов: специфіки поверхні території, природи кордонів, чисельності населення, наявності цінних корисних копалин, рівня економічного, наукового і технологічного розвитку, фінансової могутності, расової чи етнічної однорідності, ступеня соціальної інтеграції суспільства, політичної стабільності, національного духу. Вибір Україною успішної геостратегії має створити підґрунтя для реалізації національних інтересів і пріоритетів національної безпеки, запобігання військово-політичній агресії та катастрофам на так званих енергонасичених рубежах, для розробки технологій комунікаційного і соціально-економічного прориву.

Геостратегія є довгостроковим геополітичним проектом країни, це — напрям дій та мистецтво активної самореалізації (або інтервенції) народу на базі власної цивілізаційної ідентичності. Водночас геостратегія передбачає нейтралізацію руйнівних для суспільства і держави наслідків від зовнішніх і внутрішніх викликів з боку багатовимірного світового простору. Французький учений П. В. де ла Бланш, критикуючи прямий географічний детермінізм, запропонував ідею «посибілізму», згідно з якою «простір» лише надає державі можливості побудови певної геополітичної конфігурації, а обрання геостратегії в кінцевому рахунку залежить від політичної волі еліти та народу.

Міжнародна політична історія і практика дозволили науково виокремити ряд класичних геостратегій, які проявились на світовому рівні:

– *атлантизм* — геостратегія, що ідеолого-філософським і стратегічним чином оформила цінності «західної» цивілізації. Головні її центри — США та Західна Європа (передусім Велика Британія), які розділені Атлантичним океаном, тому трансокеанічні комунікації мають тут вирішальне економічне і політичне значення. Нині легалізація атлантизму здійснюється завдяки стратегічній діяльності Організації Північноатлантичного блоку (НАТО);

– *континенталізм* — у геостратегічному сенсі є протилежністю атлантизму. Він сутнісно пов'язаний із поняттями Суші та Землі, ґрунтується на континентальній могутності держави, ресурсно зорієнтованій економіці, сухопутній торгівлі (хоч і прагне виходу до морів), передбачає модель авто-

ритарного чи тоталітарного правління. Ця геостратегія була властива геополітиці царської Росії, СРСР, Німеччини, Франції, Китаю тощо;

– *євразійство* — це філософсько-політичний рух серед російської еміграції 1920–30-х рр., пов'язаний з історичним розвитком «центрального домену» унікального континенту Євразія. У наші часи ідеї євразійства переживають ренесанс, їх підтримує політичний істеблїшмент і частина інтелектуальної еліти Росії, відводячи цій країні «серединне» місце між Європою та Азією як особливому етнокультурному соціуму. Таким чином, почала формуватися нова геостратегія захисту/експансії «руський мир»;

– *панславізм* — геостратегія слов'янських країн, де проявилось прагнення консолідації цих народів на етнокультурній основі заради вирішення соціально-політичних проблем. Панславізм уперше виявив себе у XVIII–XIX ст. у Чехії, Хорватії, Сербії, Чорногорії та Росії (за часів царювання Миколи I було висунуто тезу про «місію Росії» бути гегемоном слов'янського світу). Пізніше ці ідеї набули розвитку у слов'янофільстві;

– *панамериканізм* — зовнішньополітична доктрина і стратегія США з другої половини XX ст., яка обґрунтовує їх роль щодо гегемонії в Західній півкулі на підставі тези про «єдність історичної долі, економіки і культури Сполучених Штатів та інших країн Американського континенту». Відповідно ця геостратегія найбільш поширена у країнах Північної та Латинської Америки.

У сучасних міжнародних відносинах, крім того, великого значення набули нові актуальні геостратегії — *ісламізму, панарабізму, східно-азійська і, звичайно, євроінтеграції*. Остання є реалізацією геополітичного проекту «Єдиної Європи», розпочатого у другій половині XX ст. Провідні ідеї євроінтеграційної геостратегії — плюралістична демократія, лібералізація економіки, правова й соціальна держава, вільне громадянське суспільство, європейські культурні цінності, політико-правовий консенсус у зовнішній політиці тощо.

Україна як молода суверенна держава, народ якої має велику історію, обравши власну *геостратегію* євроінтеграції, перш за все виходить із тих геостратегічних установок, які обумовлені ступенем її постіндустріального, інформаційно-політичного розвитку та зрілістю громадянського суспільства. Наприклад, це — відкрита політика демократичних реформ і боротьба з корупцією та олігархією, розвиток всебічної економічної, політико-правової, техніко-комунікаційної та гуманітарної співпраці з Євросоюзом тощо.

Отже, українській політичній еліті, обираючи геостратегію (незважаючи на фактор протистояння військовій агресії), доцільно враховувати, що забезпечення геополітичної ваги держави у світовому континуумі країн —

це не стільки військова потужність і милітарізована економіка, скільки опанування нових наукових технологій і комунікацій, розробка унікальних природних копалин, створення ефективних промислових і торговельних зон, продуктивне використання унікальних земельних ресурсів країни та її інтелектуального потенціалу, а також розвиток міжсусідського співробітництва у своєму «геостратегічному регіоні». Не випадково Сол Б. Коен характеризує останній — значною частиною світового простору, що не тільки має геокліматичну специфіку території, а й інтенсивну, спрямовану торгівлю, орієнтацію на більш усусупільнене господарство, визначений характер ідейно-культурних зв'язків.

Відповідно до обраних геостратегій сучасні держави вступають у *геостратегічні союзи* — НАТО, ЄС, ШОС, ЄВРАзЕС, АНЗЮС, ОАЄ — з іншими країнами (в чому Україна ще має визначитись). При цьому частково втрачають свій суверенітет (коли геополітичні ресурси країни є незначними) або можуть самостійно визначати стратегічні пріоритети, якщо сумарно мають високий геополітичний потенціал. Також не виключено і *геостратегічне суперництво* держав-конкурентів та їх блоків через імперські амбіції деяких урядів, інтервенціоністську політику відкритих вторгнень на чужі території, зовнішньополітичний шантаж і силовий тиск. Воно може мати горизонтальний (стосується поверхні суші й океану, тож поділяється на морське і континентальне) або вертикальний характер (з другої половини ХХ ст. пов'язане із гонкою озброєнь у повітрі та космосі). Зрештою, специфічний і ризикований геополітичний статус має *буферна* країна, що розташована між двома конкуруючими у геополітичному сенсі великими державами; вона розмежовує їх кордони і забезпечує таким чином відсутність контакту ворожих армій. Територію цих країн часто використовують держави-супротивники для створення так званих «санітарних кордонів», що марно винищують їхні ресурси і гальмують розвиток.